

You are accessing the Digital Archive of the Catalan Review Journal.

By accessing and/or using this Digital Archive, you accept and agree to abide by the Terms and Conditions of Use available at http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review is the premier international scholarly journal devoted to all aspects of Catalan culture. By Catalan culture is understood all manifestations of intellectual and artistic life produced in the Catalan language or in the geographical areas where Catalan is spoken. Catalan Review has been in publication since 1986.

Esteu accedint a l'Arxiu Digital del Catalan Review

A l' accedir i / o utilitzar aquest Arxiu Digital, vostè accepta i es compromet a complir els termes i condicions d'ús disponibles a http://www.nacs-catalanstudies.org/catalan_review.html

Catalan Review és la primera revista internacional dedicada a tots els aspectes de la cultura catalana. Per la cultura catalana s'entén totes les manifestacions de la vida intel·lectual i artística produïda en llengua catalana o en les zones geogràfiques on es parla català. Catalan Review es publica des de 1986.

Problemes de delimitació de la categoria preposicional en català: Els «adverbis preposicionals»
Pelegrí Sancho Cremades

Catalan Review, Vol. IX, number 1, (1995), p. 139-158

PROBLEMES DE DELIMITACIÓ DE LA CATEGORIA PREPOSICIONAL EN CATALÀ: ELS «ADVERBIS PREPOSICIONALS»

PELEGRÍ SANCHE CREMADES

INTRODUCCIÓ

Un dels problemes preliminars que planteja l'estudi de la categoria de les preposicions és l'establiment del seu inventari. La tradició gramatical de llengües com el català o l'espanyol ens té acostumats a una certa fluctuació pel que fa a la llista de les seues preposicions;¹ així, se sol considerar que hi ha unes preposicions que ho són sense cap mena de dubte (*a, de, amb*, etc.), i després una sèrie de formes l'estatus de les quals es troba sota sospita, i llavors hom parla de preposicions impròpies o imperfectes (per exemple *durant* o *segons*), d'adverbis que tenen una funció prepositiva (*davant de, abans de*, etc.) i fins i tot de locucions prepositives, construccions complexes considerades equivalents de preposicions simples (*a través de* com a equivalent de *per*, per exemple). La nostra intenció és d'explicar l'estatus dels anomenats «adverbis de relació» en català (*davant de*) des de l'òptica de la gramàtica cognitiva.

El fet que introduïm o no uns elements en una determinada categoria depèn, òbviament, de què entenguem per aqueixa categoria. La definició de la classe preposicional és, però, una qüestió força espinosa, que no podem deturar-nos a discutir ací. Una de les troballes més importants de la gramàtica cognitiva és la consideració que les categories no es defineixen per trets necessaris i suficients, sinó que un membre pot pertànyer a una categoria sense posseir algun o alguns dels trets que caracteritzen d'altres membres. Aquest membre que posseeix només alguns dels trets serà un membre menys prototípic d'aqueixa categoria. Com a hipòtesi, proposem els següents trets definitoris de la categoria preposicional, o, si més no, dels seus membres més prototípics:²

- 1) Des d'un punt de vista morfològic, cal dir que les preposicions no varien d'acord amb categories morfològiques.
- 2) Des d'un punt de vista fonològic, les preposicions són àtones.
- 3) Com a tret morfosintàctic, les preposicions es construeixen amb els pronoms personals d'objecte forts.

¹ Especialment en espanyol n'hi ha una llarga tradició; se'n pot veure un resum en López (1990).

² Per a una discussió d'aquests trets, vegeu Sancho Cremades (1995: 63-65).

4) Des d'un punt de vista sintàctic categorial, la preposició porta necessàriament (si considerem el sintagma preposicional exocèntric) o pot portar (si considerem el sintagma preposicional endocèntric) un sintagma nominal a la seua dreta.³

4) Des d'un punt de vista sintàctic funcional, la preposició caracteritza la major part de les funcions sintàctiques distintes del subjecte i que no estan caracteritzades fortament per d'altres mitjans.

5) Des d'un punt de vista semàntic, la preposició aporta una informació semàntica relacional, força esquemàtica, si bé l'esquemàticitat és també variable a dins de la categoria preposicional. Així, *a* és més esquemàtica que *davant*, per exemple.

6) La preposició estableix una relació semàntica entre dues entitats (*trajector* i *landmark*;⁴ segons la terminologia de Langacker, 1983).

7) La relació semàntica establerta per la preposició és de caràcter espacial en els usos més prototípics de la major part de les preposicions. En aquests casos, tot sovint s'ha arribat a múltiples significats abstractes per processos com la metàfora i la metonímia.

Dites aquestes paraules, podem estudiar els problemes que planteja l'adscripció (o no adscripció) dels «adverbis de relació» o «adverbis preposicionals» a la categoria preposicional.

ELS «ADVERBIS PREPOSICIONALS» EN CATALÀ

L'estatus d'aquests aplecs és força nebulós.⁵ En català el problema es veu agreujat per l'alternança d'adverbis «preposicionals» (amb preposició *de* següent) i adverbis que semblen no ser-ho de cap manera, car poden regir directament un sintagma nominal:

³ La distinció entre construccions endocèntriques i exocèntriques parteix del distribucionalisme americà. Segons els autors distribucionalistes, una categoria endocèntrica és aquella en què hi ha un nucli que pot exercir la funció de la totalitat de la construcció (*un home bru*); en canvi, una categoria exocèntrica seria aquella en què cap element no pot assolir la funció de la totalitat de la construcció (**Vinc València*, **Vinc de* resulten per això agramaticals). Per als generativistes, una construcció endocèntrica és aquella en què hi ha un element nuclear que la caracteritza i al voltant de la qual s'apleguen especificadors i complements, que poden aparèixer o no. En el cas de la preposició, com en el verb, el complement (ja sia SN, ja sia SP) és obligatori unes vegades, d'altres no. En qualsevol cas, la preposició és el nucli del sintagma preposicional, com el verb ho és del sintagma verbal amb independència que exigisca la presència d'un determinat tipus de complement o no.

⁴ Aquests termes són els que apareixen a l'oració de (i). D'ara endavant, emprarem les abreviatures TR per a *trajector*, LM per a *landmark*.

(i) [TR Júlia] és a [LM la facultat]

⁵ Diversos lingüistes han discutit l'estatus categorial d'aquests mots. Podem citar alguns de l'àmbit de la lingüística hispànica, com Trujillo (1971), Carbonero Cano (1975), García Santos (1981); en fi, també Bosque (1989:199) en parla i cita una abundosa bibliografia sobre els límits de la classe preposicional.

(1) Deixa el pa damunt de la taula/ damunt la taula.

Ens centrarem, doncs, sobretot en la qüestió de l'alternança del tipus *damunt/ damunt de*.

La gramàtica catalana

Badia i Margarit dóna un tractament típicament sospitós a aquestes locucions. Així, d'una banda afirma:

«[alguns adverbis] pueden usarse como preposiciones con o sin la preposición *de*: *dins de la sala (...)* o *dins la sala (...)*» (1962, II: 69-70)

Pel que fa a la distribució d'ambdues formes, Badia recorre a l'estilística:

«Las dos construcciones (sin preposición: *dins la casa*, y con ella: *dins de la casa (...)*) son correctas, pero en general el adverbio sólo es típico de la lengua literaria, mientras que el habla más corriente usa la perífrasis de adverbio + preposición, con la excepción de unos casos concretos (como *sota el llit*, *vora la carretera*), muy populares sin la preposición; por otra parte, es universal el empleo de la preposición ante los pronombres personales: *dins de mi (...)*» (1962, II: 86)

D'altra banda, dóna una major especificació a les condicions estilístiques de cadascuna de les formes i emfatitza l'obligatorietat de l'ús de la preposició *de* entre l'adverbi i els pronoms personals:

«(...) en cuanto a la pureza idiomática de estos dos usos, hay que sentar que ambas construcciones son correctas, que la lengua literaria considera preferible la segunda (*dins la sala*) y que la lengua más corriente (muchas veces las modalidades escritas, y universalmente el catalán hablado) usa sólo la primera (*dins de la sala*); no obstante, hay un caso en que no hay opción: ante los pronombres personales, todos los tipos de la lengua, incluso el catalán literario, emplean la preposición: *dins de mi (...)*, *damunt d'ell*, *darrera de nosaltres (...)*» (1962: 70)

El nostre corpus confirma les dades presentades per Badia. Així, en autors que reflecteixen més directament el català parlat, és molt més freqüent l'ús de l'adverbi seguit per *de*, com és el cas de M. Rodoreda, que en els dos contes⁶ analitzats per nosaltres mai no empra la forma preposicional (2). En canvi, en un text d'un estil més allunyat de la llen-

⁶ «Semblava de seda» i «Viure al dia» en *Semblava de seda i altres contes* (1978).

gua parlada, com és la traducció de la novel·la anglesa *Brideshead revisited* d'Evelyn Waugh, el traductor prefereix l'ús preposicional (3).

(2) El meu pobret mort plorava lluny perquè jo no me'n recordava, però una veu, *darrera d'un* sol de color de guix que semblava de lluna, deia que el meu mort era l'àngel, que a *dintre de* la tomba no hi havia res, ni ossos ni record de persona quieta. (Rodoreda, 1978: 120)

(3) Perquè, com una discordança, durant la Setmana de les regates arribava una turbamulta femenina composta de centenars d'elements, que piulaven i voletejaven per *damunt* l'empedrat dels carrers i escales amunt, (...) (Waugh, 1945: 30)

Igualment, és cert que l'ús preposicional es troba relegat, en el català parlat, a usos molt concrets, fins a cert punt estereotipats: amb usos que es relacionen amb objectes amb funcions primàries dins l'àmbit de la nostra cultura. Així, a banda dels exemples emprats per Badia, en valencià s'empra molt sovint *damunt la taula*. Aquest caràcter convencional, almenys en aquest cas, coincideix amb el fet de ser una pauta prou aïllada d'un sistema diacrònic anterior. En efecte, també en català antic hom preferia la construcció preposicional, i encara entre els parlants valencians grans se sent *damunt lo llit* o *damunt lo banc*, amb l'article clàssic, indicatiu d'una expressió fosilitzada. L'obligatorietat de la preposició *de* quan l'objecte de la relació prepositiva és un pronom personal resta, tanmateix, enigmàtica: en principi, no hi ha cap raó perquè l'ús clarament preposicional d'aquests mots rebutge el pronom personal fort (**davant mi*, **davant ell*), quan les preposicions més indubitables l'accepten i en català antic no hi havia tal rebuig:

(4) criden i udolen... *davant* mi. (exemple de *Lo somni* de B. Metge, *apud* A. Par, 1923: 257)

(5) Com fonc dins lo castell, véu lo Rei qui eixia d'oïr missa, e veent-lo molt prop de si, agenollà's *davant* ell i suplicà'l que per reverència de Déu li volgués dar caritat. (exemple de *Tirant lo Blanc* de J. Martorell, 1490: 33)

Finalment, assenyalem que ni l'explicació aportada per Badia ni aquestes notes diacròniques expliquen l'estatus de *damunt/ damunt (de)*.

Ruaix (1975: 141) parla de «adverbis i altra mena de mots que s'habiliten com a nexes prepositius, sovint afegint-los la partícula *de*». Quan consten de més d'un mot, diu, cal anomenar aquestes construccions «locucions prepositives». Ara per ara ens interessen les locucions prepositives que procedeixen d'adverbis, i aquestes, pel que ací ens interessa, constitueixen dos grups principals:

- 1) Un primer grup en què es pot afegir *de* a l'adverbi: *dalt, damunt, darrere, davant, dessota, dins/ dintre, sobre, sota/ davall, vora*.
- 2) Un segon grup, en què l'adverbi sempre porta *de*: *abans de, arran de, després de, enfora de, enfront de, enmig de, entorn de, fora de, lluny de, prop de*.⁷

Pel que fa al primer grup, centre del nostre interès, Ruaiix dóna unes indicacions, mig descriptives, però sobretot normatives, respecte de l'ús de la preposició *de* entre l'adverbi i el nom. Així, afirma (1985³: 141) que l'aditament de la preposició *de* és practicat per la majoria dels escriptors en dos casos:

- a) Quan la preposició no precedeix immediatament el seu complement: *darrere mateix de l'església*.
- b) Quan el complement és un pronom personal: *davant d'ell*.

En els altres casos, especialment quan ve un article o un adjectiu demostrariu, és preferible la forma simple: *darrere la porta, vora el mar, davant aquests problemes*, etc.

La preferència de la preposició en l'estil literari rep ací una addició: és preferible especialment davant l'article definit i els demostratius. Aquestes recomanacions, tanmateix, no són massa contemplades pels escriptors: en els contes estudiats, M. Rodoreda empra sistemàticament la variant amb *de* seguida d'article definit, com es veu a (6) i en molts altres exemples (*damunt els xiprers*, 1978:116; *damunt dels colzes, damunt del ventre*, 1978: 119, etc.). Fins i tot en textos que cerquen un estil menys col·loquial no en manquen exemples davant l'article definit (7).

(6) M'esperava una sorpresa: *damunt de* la tomba hi havia un ram de flors, joves com el matí, totes de color de rosa. (Rodoreda, 1978: 116)

(7) (...)i, cosa pitjor encara, el professor que vivia a l'estatge de *damunt de* la meua cambra, un ratolí d'homenet que es dedicava a les Ciències Naturals, havia cedit les seves habitacions per fer-ne el Guarda-roba de dames; (...) (Waugh, 1945: 30)

Aquesta recomanació, doncs, sembla bastant arbitrària. Amb tot, té una certa justificació: hem assenyalat que l'ús prepositiu d'aquests

⁷ Badia i Margarit (1962: 70) considera que *fora* pot aparèixer seguit de la preposició *de* o no, d'acord amb una tradició antiga en català, segons veurem tot seguit. En el valencià col·loquial, *fora* no sol sentir-se sense *de* següent llevat de casos molt fixats, com *fora Espanya*. Així s'hi sent *Els nostres veïns són de fora Espanya*, on *fora Espanya* és un sintagma preposicional lexicalitzat equivalent a un adjectiu des d'un punt de vista semàntic (*de fora Espanya* significa 'estrangers').

adverbis es restringeix a sintagmes molt emprats, en què normalment entren en joc objectes estretament connectats amb els quefers diaris de la nostra cultura, objectes normalment coneguts a bastament i que, lògicament, apareixen precedits per l'article definit: *damunt la taula* (una taula ben determinada, coneguda per parlar i oient).

Malgrat tot, hem pogut comprovar que el català col·loquial i el català escrit que l'imita se serveixen lliurement d'ambdues construccions, si bé amb una clara preferència per la construcció amb *de*.

Finalment, citem la proposta de Bonet & Solà (1986: 66). Aquests autors, tot partint de la sintaxi de la *x'*, consideren que aquestes preposicions, juntament amb les preposicions compostes (*per a*, *des de*) i les locucions prepositives del tipus *a través de*, són generades per la següent regla:

- (8) Prep' — Prep [_{SPrep} [_{Prep'} Prep SN]]

Així es pot analitzar tant *abans*, *arran*, (sempre amb *de*) com *damunt*, *darrere*, *dins*, etc. que no sempre es construeixen amb *de*. Aquesta explicació parteix de la consideració del sintagma preposicional com a endocèntric i es vàlida des d'un punt de vista sintàctic categorial, que es fonamenta només en l'estructura formal dels sintagmes preposicionals. Fins i tot des d'aquesta perspectiva, però, caldria qüestionar-se, per exemple, per què es fa equivaldre *per* (en *per a*), àton i que existeix amb independència, amb *cara*, (en *cara a*) tònic i que no pot aparèixer tot sol. No es toca, doncs, la problemàtica del significat de les preposicions, i per tant, no es fa referència al significat d'aqueixes preposicions considerades independents, el grau de cohesió semàntica entre elles, el grau de la motivació dels aplecs, etc. No es dóna, en suma, cap explicació de les raons per les quals en unes ocasions trobem *davant de* i en d'altres *davant*, remetent tan sols a la possibilitat d'ambdues distribucions.

En un altre sentit, cal incidir en el fet que dins d'una perspectiva generativista, l'existència d'una preposició *de* entre formes com *damunt*, *davall*, etc. i el sintagma nominal següent no és problemàtica, ja sia si s'interpreta com a preposició veritable, ja sia si es considera com a *dummy preposition* (preposició falsa). Si comptem amb veritables sintagmes preposicionals, segons Bonet & Solà (1986), les construccions en cursiva a (9a-c) són equiparables:

- (9) a. *Sóc fora del poble.*
 b. *Tu vas davant de Josep.*
 c. *Aquest vestit és per a Lluís.*

Insistesc en el fet que em sembla problemàtic equiparar *fora-davant*

i *per* en l'aplec *per a*, vist que les primeres presenten un significat assignat que no apareix a *per* dins l'aplec *per a* (*per*, aïlladament, té un significat tot distint de *per a*). Se'm pot objectar que aquesta és una qüestió semàntica que no té cap importància respecte de l'estructura sintàctica del sintagma preposicional, que en tots trets casos és P + SP.

Amb independència que la preposició *de* siga una preposició més o menys esquemàtica, més o menys plena, el seu estatus a construccions com *davant de* és diferent d'*a* en *per a* o de *a des de*, vist que *per a* i *des de* es comporten com una única preposició, malgrat que *a* i *de* presenten alguns comportaments formals autònoms (pateixen el fenomen de la caiguda de preposicions). Aquest fet, però, no invalida la proposta generativista, sinó que simplement aconsella de considerar que aplecs com *des de València* posseeixen una estructura P + SN (P = *des de*), i no P + SP.

(10) Joan és davant la casa.

(11) Joan és davant de la casa.

Tant a (10) com a (11) sembla que situem *Joan* en una determinada relació espacial (anterioritat en l'orientació frontal). Aqueixa relació pareix que és expressada a bastament per *davant*. Per tant, la preposició *de* que apareix a (11) no és necessària ni semànticament ni sintàcticament, vist que és possible de dir (10). Per tant, podem interpretar *de* com una preposició falsa, introduïda a l'estructura superficial, que en realitat no existeix a l'estructura profunda ni genera un veritable sintagma preposicional. Ens trobaríem amb una preposició falsa darrere de formes com *davant*, *davall* (12a), etc., així com darrere de gran part dels quantitatius (12b).

(12) a. Davant de la casa.

b. Molt de pa.

Aquest tractament és coherent dins el model generativista, però des del punt de vista de la gramàtica cognitiva, en què no es reconeix altre nivell d'anàlisi lingüística que el superficial, no es pot sostenir. El que es troba en joc és l'estatus categorial de formes com *davant*. Nosaltres defensarem tot seguit el caràcter nuclear de *davant*, *darrere*, etc., cosa que no es contradiu amb la sintaxi de la x'. En canvi, intentarem fer veure que les preposicions més prototípiques són aquelles que presenten necessàriament un complement a la dreta. La consideració que tal necessitat implica exocentrisme o endocentrisme en el sintagma preposicional depèn del que entenguem per tals termes, i aquest concepte ha canviat al llarg de la història de la lingüística.⁸ D'altra banda, si

⁸ Vegeu n. 3.

el paral·lelisme entre el sintagma verbal i el preposicional observat per Jackendoff (1973) i a la base de propostes com les de Bonet & Solà (1986) és evident, crec que hi ha determinats comportaments de les formes com *davant de* i *darrere de* que són particularitzats i que mereixen, si més no, una explicació. És clar que molts verbs poden construir-se amb complements o sense (13a-b). En alguns dels tradicionalment anomenats adverbis relacionals es produeix una alternança lliure en el complement, que pot ser un SN o un SP (14), cosa que no s'esdevé amb el verb (15). Notem que en casos com (15c), perquè pugui aparèixer un SP com a complement verbal, es precisa un índex d'intransitivització al verb (-se), el qual, de fet, canvia el seu significat.

- (13) a. Jo fa temps que no menge pomes.
- b. Hui es Divendres Sant i no menge.
- (14) a. Joan és davant de la casa.
- b. Joan és davant la casa.
- (15) a. Maria ocupà aquesta casa.
- b. *Maria ocupà d'aquesta casa.
- c. Maria s'ocupà d'aquesta casa.

De tota manera, cal assenyalar, abans de donar la nostra interpretació, que en construccions com *molt de pa* o *davant de la taula* potser ens trobem davant d'instàncies de reanàlisi. Concretament es tractaria d'exemples els quals Heine, Claudi & Hünemeyer (1991) anomenen «híbrids». Així, a *molt de pa* i *davant de la taula* ens trobaríem a mitjan camí entre una construcció N de N i les estructures quantificador + N i P + SN, respectivament. Així s'explica que, malgrat les analogies òbvies amb la construcció N de N, *molt* i *davant* presenten un accent secundari, com és propi de preposicions i quantificadors. De la mateixa manera, s'explica que *de* pugui aparèixer (*molt pa*, *davant la casa*). Ara bé, conceptes com reanàlisi i la idea d'híbrid poden suggerir la idea d'una successió temporal. En canvi, com mostrarem, en català no hi ha hagut una derivació del següent tipus:

- (16) Damunt de la taula > damunt la taula.

De tota manera, es pot considerar que ambdues construccions són dues possibilitats expressives, i que el tipus *damunt de la taula* és un híbrid no en sentit diacrònic, sinó tipològic.

Advertim, finalment, que l'explicació que presentem a 3 és fonamentalment d'ordre semàntic i no invalida propostes com les dels Generativisme, vist que hom parteix des d'una altra perspectiva, condicionada pel fet que la gramàtica cognitiva no contempla altre nivell d'anàlisi lingüística que el superficial. Des d'aquesta perspectiva es

considera igualment problemàtic l'existència de mots sense cap funció semàntica (*de a damunt de*) i l'equiparació de mots buits i plens (*cara a cara a* i *per a per a*, vg.). Vegem, doncs, en quins termes es planteja la qüestió de l'alternança del tipus *damunt/ damunt de* des d'aquesta perspectiva semàntica:

1) Si totes dues construccions són preposicions (preposició simple/ locució prepositiva) cal preguntar-se:

a) Per què hi trobem una nova preposició (*damunt de*).

b) Com és que aquestes preposicions, poden aparèixer totes soles, contràriament a les preposicions més prototípiques, val a dir, que no es troben sota cap mena de sospita respecte de la seua pertinença a la categoria preposicional (*en, de, a...*):

(17) Deixa el llibre aquí *damunt*.

2) Si no són preposicions, com explicar el fet que commuten amb preposicions, ja sia amb un significat «igual», ja sia oposant-s'hi semànticament, i, en suma, com explicar el fet que parcel·len una àrea del significat que sembla pertànyer a la classe preposicional i, d'una manera paral·lela, a preposicions prototípiques:

(18) Joan vola a València/ des de València/ *damunt de* València/ davant de València.

3) En fi, com explicar, tant en un cas com en l'altre, l'alternança de formes amb *de* i sense *de* en català.

UNA INTERPRETACIÓ COGNITIVA

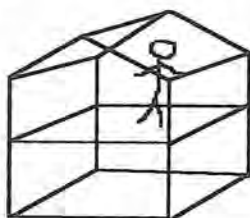
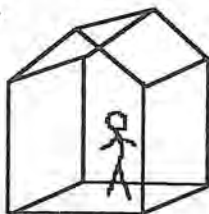
La nostra interpretació és que en expressions com *dins del calaix*, la preposició *de* exerceix la funció que normalment té en el grup N de N, ço és, relacionar dos noms que guarden entre ells una relació intrínseca⁹ (normalment una relació de la part al tot). L'única particularitat és que formes com *damunt, davall*, etc. són una mena de noms invariables i funcionen com a circumstancials, ço és, porten incorporada una espècie de marca casual que els permet de funcionar com a locatius (com *dilluns* localitza temporalment en *Ens veurem dilluns* o *aquí* en *Ens trobarem aquí*). Així, *dins* es pot analitzar de la següent manera:

(19) *Dins* = a + part interior.

⁹ CF. Langacker (1992), Sancho Cremades (1994).

Amb les equivalències del tipus *dins* = «a + part interior» no ens referim a una equació formal-semàntica: l'element «a» i «part interior» són només una manera de representar els trets semàntics, els quals, segons veurem, tenen uns correlats semàntico-funcionals, i poden abastar una expressió lèxica en aplecs com *a l'interior de* o *a dins de*. La mateixa anàlisi poden rebre tots els adverbis relacionals. La relació part/ tot entre els termes que apareixen a l'esquerra i la dreta de la preposició *de* respectivament és clara a (20a) i (20b).

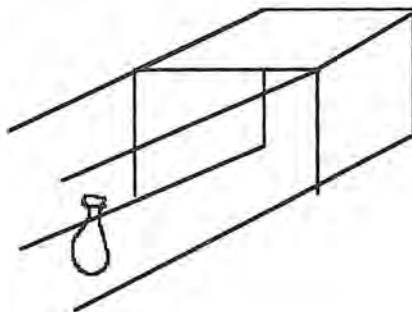
- (20) a. Xavier és dins de la casa.
 b. Xavier és dalt de la casa.
 c.

Hi ha, tanmateix, d'altres usos en què l'existència d'una relació de part a tot entre l'espai conceptualitzat per l'adverbi i l'espai conceptualitzat pel nom introduït per la preposició *de* no és tan clara. Ara bé, la preposició *de* no conceptualitza sols relacions tot/ part, sinó qualsevol tipus de relació intrínseca, i en aquests adverbis sempre trobem un espai relacionat intrínsecament amb un altre:

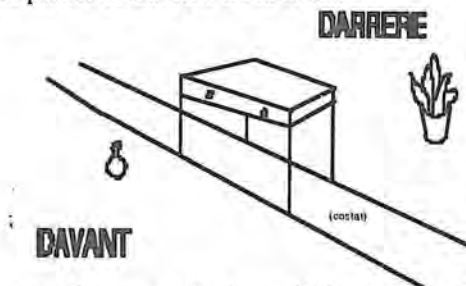
- En primer lloc, el contacte entre l'objecte localitzat i la part del tot no és necessari: la preposició *de*, doncs, no sols expressa la relació intrínseca entre la part i el tot, sinó entre l'espai de la projecció de la part i aqueix tot:

- (21) a. Hi havia un gerro davant de la taula.
 b.

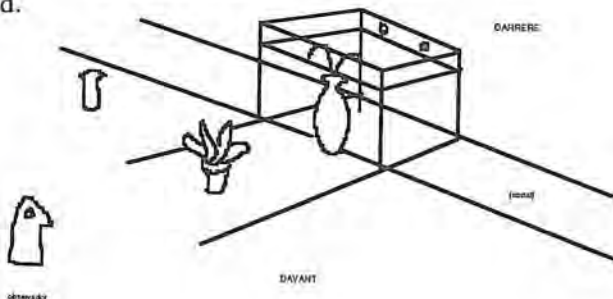
- La preposició *de* no sols relaciona la projecció de la part amb el tot, o almenys una projecció en sentit estricte, ço és, geomètric. Ben sovint, es conceptualitza que la línia delimitadora de les parts del tot es perllonga i divideix l'espai en dues o més zones. Aleshores la preposició *de* expressa la relació intrínseca que hi ha entre aqueixes zones i l'objecte que les ha definides a través de les seues parts. A (22c), l'espai indivís és seccionat en dues zones (a banda de la zona «costat») per les línies que delimiten la part anterior i posterior de la taula; la zona «davant» és aquella en contacte amb el davant de la taula, la zona «darrere» aquella que es troba en contacte amb el seu darrere:

- (22) a. El gerro és davant de la taula.
 b. La planta és darrere de la taula.
 c.

- Fins ací hem estudiat casos d'orientació intrínseca, objectes que tenen unes parts -«davant»/ «darrere», per exemple- assignades intrínsecament. Cal fer les mateixes distincions quan les parts són assignades contextualment, ço és, amb l'ajut d'un observador. La preposició *de* continua expressant una relació intrínseca entre una part i un tot, la projecció d'una part i un tot o una zona definida per una de les seues parts i el tot. La part, però, ara és definida contextualment:

- (23) a. El paraigua és davant de la taula.
 b. La planta és davant de la taula.
 c. El gerro és davant de la taula.
 d.

La presència d'una preposició incorporada en l'adverbi és sens dubte problemàtica. De fet, no volem dir que hi haja una preposició concreta, sinó que hi actua una relació semàntica addicional, a banda de l'expressada per la preposició *de*, que permet localitzar a mots com *davant*. Per explicar aquest fet es pot dir o bé que tenen incorporada una preposició, sense expressió formal, o bé que estan marcats amb un cas «locatiu» o merament «circumstancial». Encara que els arguments històrics no proven les anàlisis sincròniques, noteu que aquesta preposició sovint es justifica etimològicament:

- (24) a. DE AD MŌNTE(M) > damunt.
 b. DE AD VALLE(M) > davall.

Aquesta preposició incorporada o cas permet usos locatius i direccionals:

- (25) a. Érem damunt de les muntanyes.
 b. Vam pujar damunt de les muntanyes.

Si es vol una major especificitat a (25b), i, en general, quan es volen assenyalar relacions distintes de les estatives i direccionals,¹⁰ cal precedir els adverbis per altres preposicions (26).

- (26) a. Vam venir de damunt de les muntanyes.
 b. Vam anar cap a damunt de les muntanyes.

L'element preposicional incorporat a formes com *damunt* pot afeblir-se per complet, i en aquest fet es troba l'origen d'expressions catalanes com *al damunt de*, *al davall de*, *a sobre de*, etc., en què apareix una preposició explicitada davant d'aquestes formes, les quals ara només presenten una naturalesa nominal.

D'altra banda, l'element nominal d'aquests adverbis té també una sèrie de correlats sintàctics:

a) Aquests adverbis poden aparèixer tots sols si el nom que presuposen apareix clarament en la situació o en els coneixements compartits per parlant i oient (27).

- (27) Deixa-ho damunt.

¹⁰ Aquests adverbis s'originen en llatí, en aglutinar-se la preposició *de* (inicialment separativa) a adverbis i substantius. Aquesta preposició, malgrat el seu origen, podia emprar-se tant per expressar la direcció com la situació estàtica, com ha estat provat amb abundosa documentació per Sävborg (1941).

b) Aquest element nominal permet que aquests adverbis puguin ser emfasitzats, extrapol·lats en construccions emfàtiques, etc. (28). Tant l'elisió de la preposició com aquests canvis són impossibles amb les preposicions prototípiques (29).

- (28) a. Ho deixa damunt de la peixera.
 b. Damunt d'on?
 c. DAMUNT de la peixera.
 d. Damunt és on ho has de deixar.
- (29) a. *Visc a.
 b. *En?
 c. *En és on ho has de deixar.

De fet, l'element nominal d'aquests adverbis els concedeix un èmfasi d'entrada com a noms que no posseeixen les preposicions, desprovistes d'aquest tret nominal (López, 1990: 183).

c) Plann (1988), des del model generativista de la Recció i el Lligam, explica d'altres comportaments d'aquests adverbis paral·lels als dels noms, entre d'altres els següents: necessiten de la preposició *de* per unir-se amb un altre nom (30a) i són introduïts per d'altres preposicions amb més llibertat que les preposicions prototípiques (30b). Així doncs, considerem equivalents (31a) i (31b):

- (30) a. Has vist el llibre de damunt de la taula?
 b. Manel va passar la mà per damunt de la taula.
- (31) a. A + l'interior + del calaix.
 b. Dins + del calaix.

Hem sostingut fins ací que en una expressió com *El ganivet és damunt de la taula* hi ha dues relacions semàntiques. Ara passarem a estudiar més detingudament la naturalesa d'aquestes dues relacions, representades a (32a) mitjançant R₁ i R₂. Hem convingut que les expressions (32a) i (32b) són equivalents: aq

- (32) a. El ganivet és damunt de la taula.
 b. El ganivet és a la part superior de la taula.

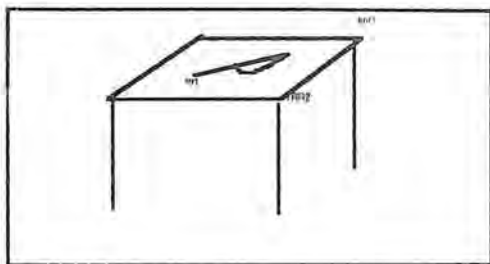
Vegem els components que entren en joc a (32b), més fàcil d'analitzar atès que aquests tenen una expressió formal:

- (33) a.
		LMR ₁		
TRR ₁	R ₁	TRR ₂	R ₂	LMR ₂

El ganivet + és + a + la part superior + de + la taula

adverbi

b.

Ambdues relacions, doncs, es troben estretament connectades, a causa de la coincidència entre el LM de la R1 i el TR de la R2. Així doncs, cal que expliquem la presència/ absència de la preposició *de*. D'un costat, amb *de* es focalitza el valor substantiu de l'adverbi i la relació intrínseca (tot/ part en aquest cas) que es dona entre aquest component substantiu i el terme de la preposició *de*. D'un altre costat, sense *de*, la relació intrínseca (tot/ part) perd «prominència» (angl. *salience*) i entra dins dels components semàntics de la unitat *damunt* o *darrere*, que ara funciona com una preposició prototípica (*damunt la taula*, *damunt el lit*). D'aquesta manera, la preposició *de* deixa de ser possible, per tal com la relació tot/ part és un tret més al costat de la localització:

(34) El ganivet és damunt la taula.

(On *damunt* = [+locatiu] [+superior])

La relació tot/ part, (en concret, el component semàntic «part», en aquest cas «part superior») continua estant present, però no té suficient prominència per permetre'n una presència «nominal». Si la part fos conceptualitzada nominalment, comportaria la presència de *de* per tal de ser relacionada amb el tot (*taula*), també nominal. Una altra explicació alternativa que es pot donar és considerar que en formes com *damunt la taula* hi ha hagut una elisió de la preposició *de*, elisió que s'esdevé en alguns casos a causa de la freqüència d'aquesta preposició com a expressió de la relació intrínseca (cf. *Carrer Colom* vs. *Carrer de les Avellanes*). Aquesta hipòtesi no és, tanmateix, del tot contradictòria a la qual nosaltres proposem: si hi ha hagut elisió de la preposició *de* és en última instància perquè la relació entre l'adverbi (*damunt*) i el nom que el complementa (*la taula*) es considera massa òbvia, massa poc prominent perquè reba expressió lèxica. D'altra banda, la manca

de prominència de la relació és normal en construccions bastant freqüents, la qual cosa explica que en el català parlat de tot arreu aquestes formes, regint directament un nom, s'empren només en associacions molt estereotipades, força inserides en la nostra comunitat lingüística pel seu ús freqüent a propòsit d'accions molt quotidianes (*damunt la taula*).

Cal insistir en el fet que no ens trobem davant d'un aglutinament o conversió d'adverbi en preposició que atenga a l'evolució històrica. De fet, si fos així, l'evolució del català i d'altres llengües romàniques (vg. el provençal i el francès, cf. Sävborg, 1941) contradiria aquesta proposta: en català antic, hi havia un clar predomini de les formes sense *de*, segons testimonia A. Par, en la seua obra clàssica sobre la llengua de Bernat Metge. Així, per exemple, *dins, sobre, davant/ denant i detrás* mai no hi van seguides de la preposició *de*:

(35) *Dins* una concavitat ha un riu anomenat Letes (...) (*apud* Par, 1923: 255)

A més a més, en el català actual hi ha una tendència a emprar les formes amb *de*. Cal incidir en el fet que tampoc en aquest cas no es tracta tant d'una transformació d'un tipus a partir de l'altre, sinó de diferències de conceptualització. En el català actual, doncs, sembla que hi ha una major tendència a focalitzar la relació intrínseca entre els dos espais suposats per aquests adverbis relacionals i a usar, per tant, les formes amb *de*, mentre que en català antic la tendència era més aviat la contrària.

En el català actual, segons hem dit abans, les formes prepositives en el llenguatge col·loquial només s'empren amb objectes molt coneguts: *damunt el llit, damunt la taula, vora el riu*. Aquí és possible l'explicació merament diacrònica, i afirmar que es tracta d'expressions transmeses tal qual per la tradició lingüística. Sense ser contradictòria amb l'explicació d'una deixalla d'un sistema anterior caduc, des d'una perspectiva cognitiva, tanmateix, és més convenient la solució que hem insinuat adés: l'ús freqüent d'aquestes expressions fa que la relació intrínseca perda prominència, i per aquesta raó hom prefereix la forma sense *de*. Contràriament, en el cas dels pronoms personals, la relació intrínseca, concretament de tot/ part, és molt prominent, vist que els pronoms personals remeten al nostre cos, en relació amb les parts del qual establim localitzacions:

- (36) a. No cabia dins de mi.
b. Ves davant de mi.

S'observa, d'altra banda, una certa correlació entre el major grau de motivació de l'element nominal dins l'adverbi i la presència de *de*, cosa normal, perquè com més reconeixible és l'element nominal, més emfasitzada apareix la relació -normalment de part a tot- i menys possible és que aquesta siga incorporada i diluïda dins d'una nova preposició. Així, per exemple, apareixen sempre amb *de* adverbis com *prop de* (cf. *apropar, proper, propi*, etc.), *enmig de* (*mig, mitjà, mitjancer*, etc.), *fora de* (*foraster, forani*, etc.).

Conforme disminueix la motivació, és més possible que hi haja una interpretació prepositiva i una d'adverbial, depenent l'una o l'altra de la focalització realitzada sobre l'element relacional o l'element nominal de l'adverbi.

Dins aquestes preposicions que permeten la doble motivació, hi ha gradacions i fins i tot diferències dialectals. Així, les formes *sobre, sota, contra* són poc emprades com a adverbis en català oriental; en català occidental, i concretament en el valencià col·loquial actual, no es coneix la forma adverbial de *sobre* i *contra*, excepte la darrera, usada en expressions com *en contra*.

Finalment, queda per resoldre el problema que aquests adverbis, quan realment són adverbis, envaeixen el domini semàntic de les preposicions prototípiques, amb les quals, poden, de fet, alternar (*Sóc a casa/ davant de la casa...*). Aquest fet és totalment previsible:

a) Els adverbis, a causa de la preposició o cas que porten incorporat, expressen una relació, i per aquesta raó estableixen distincions en el domini de la relació, en què també les preposicions prototípiques perfilen parcel·les de significat.

b) L'element nominal focalitzat que presenten els adverbis és més complex semànticament que els trets semàntics incorporats i menys prominents de les preposicions més prototípiques, de manera que aquests adverbis permeten establir majors especificacions semàntiques. Aquests adverbis, a causa del seu element relacional, poden ocupar l'espai semàntic en oposició o en equivalència a una altra preposició, atès que no hi ha una preposició que l'ocupe. Així, en valencià, en què, com en espanyol i, potser per influència d'aquest, *sobre* no coneix una preposició prototípica que s'hi oposi, s'usa l'adverbi *baix de* en comptes d'una preposició prototípica. Tanmateix, des d'un punt de vista semàntic, els adverbis presenten certes idiosincràsies semàntiques respecte de les preposicions prototípiques.

Cal que ens referim, finalment, a la proposta de Mª Josep Cuenca (1994), que, tot i partir dels pressupòsits de la gramàtica cognitiva, arriba a conclusions aparentment oposades a les nostres. Cuenca reuneix el punt de vista cognitiu i el generativista. Considera que hi ha un criteri inicial, formal, que discrimina la preposició enfront del verb: la primera és invariable, el segon presenta flexió. A partir d'ací, jutja que el

principal criteri per definir la categoria preposicional és la possibilitat (o necessitat, segons els casos), de rebre una expansió nominal a la seua dreta, ja sia SN, ja sia SP. Això permet d'establir una escala de prototipicitat que aniria des de les preposicions prototípiques, que exigeixen l'expansió, i els adverbis prototípics, que la rebutgen. A (37) tindríem diversos casos que mostren el pas d'una categoria a l'altra; als extrems d'esquerra i dreta trobem, respectivament, els casos de preposicions i adverbis més prototípics. Per a Cuenca, la forma *després* encara s'hauria d'incloure en la categoria preposicional, si bé seria una preposició poc prototípica, en comparació amb les que la precedeixen immediatament, i, sobre tot, en relació amb *a*.

(37) *a* *contra* *durant* *després* *ràpidament*.

Coincidesc amb Cuenca a considerar que hi ha diferències quant a la pertinença a la categoria preposicional d'una forma com *a* i d'una altra com *després* (o *damunt*, *davall*, etc.). La diferència entre els dos punts de vista es troba a l'hora de preferir uns criteris sobre d'altres i, consegüentment, a l'hora de col·locar una etiqueta o una altra als mots que hem estudiat al llarg del present article. En qualsevol cas, i a la llum de la proposta de Cuenca, és convenient matisar algunes de les idees que hem exposat.

En primer lloc, l'establiment de categories amb límits precisos es contradiu amb el principi de la gramàtica cognitiva que hem esmentat a la introducció, segons el qual les categories no es defineixen per condicions necessàries i suficients ni són discretes, ço és, separades per límits precisos. Tanmateix, en la nostra argumentació potser s'entrevéu un excessiu interès per excloure les formes com *damunt*, *davall*, *després* de la categoria preposicional quan no van seguides per una expansió SN explícita. Amb tot, la nostra pretensió era desplaçar -i no tant excloure- aquestes formes en tals usos del centre de la categoria preposicional. Amb això preteníem fer veure que presenten nombrosos comportaments que l'acosten -sense arribar-hi- a la categoria nominal o, almenys, a la categoria de determinats tipus de mots tradicionalment assignats a la categoria dels adverbis, que sovint s'han considerat noms o, almenys, una categoria «para-nominal» en funció circumstancial (mots com *aquí* o *dilluns*). A més a més, la nostra argumentació per moure aquests mots del centre de la categoria preposicional presenta una doble motivació: d'un costat, evitar el problema que plantejava considerar que en *cara a*, l'element que precedeix la preposició *a* s'havia de considerar preposició. D'un altre costat, amb la nostra proposta es podia explicar l'alternança entre *damunt* + SN i *damunt* + (SP), tot atribuint una rellevància semàntica al *de* suposadament facultatiu.

Així doncs, creiem que a (38a) hi ha una preposició prototípica,

però a (38b) i (38c) som davant una mena de noms locatius, que, certament, s'hi relacionen, o, dit d'una manera més suau, som davant d'unes preposicions que tenen un comportament para-nominal, en què una relació espacial s'ha conceptualitzat com a cosa, i que com a tal nom pot tenir complement (38b) o no (38c).

- (38) a. Joan és davant la casa.
 b. Joan és davant de la casa.
 c. Joan és davant.

CONCLUSIÓ

La gramàtica cognitiva manté la biunivocitat entre el significat i el significat, i és en açò hereva de l'estructuralisme europeu. Les diferències formals, per tant, no s'han de desestimar. En el nostre treball aquest principi ens ha servit de base per realitzar alguns aclariments respecte de les relacions de la categoria preposicional i la classe veïna dels tradicionalment anomenats «adverbis de relació» o «preposicionals». La conclusió que podem extraure de la discussió que hem dut a terme en les pàgines precedents és que, tot i que es pot considerar que mots com *damunt*, *darrere* o *després*, amb expansió SP o _ són preposicions, no ho són de manera prototípica, ja que presenten comportaments que les acosten als noms o a adverbis que tenen un comportament para-nominal (*aquí*, *dilluns*). Aquesta proposta permet explicar la composicionalitat semàntica de les locucions (*cara a*, *al costat de*, *a través de*, i també *damunt de*, *després de*) sense haver de parlar d'una sèrie indefinida i heterogènia de preposicions, com era propi de la gramàtica tradicional.

PELEGRÍ SANCHO CREMADES
 UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

BIBLIOGRAFIA

Obres teòriques i gramàtiques

- BADIA I MARGARIT, A. M. (1962): *Gramàtica catalana*, Madrid, Gredos, 1985³.
 BENNET, D. C. (1975): *Spatial and temporal uses of English prepositions. An Essay in stratificational semantics*, Londres, Longman.

- BONET, S. & J. SOLA (1986): *Sintaxi generativa catalana*. Barcelona, Enciclopèdia catalana, 1988.
- BOSQUE, I. (1989): *Las categorías gramaticales*, Madrid, Síntesis.
- CARBONERO CANO, P. (1975): *Funcionamiento lingüístico de los elementos de relación*, Sevilla, Universidad de Sevilla.
- CUENCA, M^a. J. (1994): «Algunes aplicacions i implicacions de la teoria de prototipus», *Panorama de la Investigació lingüística a l'Estat Espanyol. Actes del I Congrés de Lingüística General*, Enric Serra, Beatriz Gallardo, Montserrat Veyrat, Daniel Jorques & Amparo Alcina (eds.), València, Universitat de València, pp. 23-31.
- DANELL, K. J. (1974). *Le groupe substantif + préposition + substantif en français contemporain. Étude sémantique et syntaxique*, Stockholm, Almqvist & Wiksell.
- GARCÍA SANTOS, J. F. (1981): «Partículas de localización espacial en español», *Studia Philologica Salmanticensia*, 6, pp. 89-104.
- HEINE, H., CLAUDI, U. & HÜNNEMEYER, F. (1991): *Grammaticalization. A conceptual framework*, Chicago i Londres, The University of Chicago Press.
- JACKENDOFF, R. S. (1973): «The base rules for prepositional phrases», *A Festschrift for Morris Halle*, Anderson, S. & Kiparski, P. (eds.), Nova York, Holt, Rinehart & Wilson, pp. 345-356.
- KLEIBER, G. (1990): *La sémantique du prototype. Catégories et sens lexical*, París, Presses Universitaires de la France.
- LANGACKER, R. L. (1983): *Foundations of Cognitive Grammar*, vol. I. Bloomington, Indiana University Linguistic Club.
- LANGACKER, R. L. (1992): «Preposition as gramatical(izing) elements», *Leuvense Bijdragen*, 81, pp. 287-309.
- LÓPEZ GARCÍA, A. (1990): «El sistema prepositivo español», *Nuevos estudios de lingüística española*, Murcia, Publicaciones de la Universidad de Murcia. pp. 169-191.
- PAR, A. (1923): *Sintaxi catalana segons los escrits en prosa de Bernat Metge*, Halle, Max Niemeyer.
- PLANN, S. (1988): «Prepositions, postpositions and substantives», *Hispania* 71, pp. 920-926.
- RUAIX I VINYET, J. (1975): *El català en fitxes*. Barcelona. Moià, 1985³.
- SANCHO CREMADES, P. (1994): *Les preposicions en català*, València, Universitat de València, Lynx, Annexa 7.
- SANCHO CREMADES, P. (1995): *La categoria preposicional*, València, Universitat de València, Biblioteca de lingüística catalana.
- SÄVBORG, T. (1941): *Étude sur le rôle de la préposition 'de' dans les expressions de lieu relatives en latin vulgaire et en ancien gallo-roman*, Uppsala, Lundequvist.
- TRUJILLO, R. (1971): «Notas para un estudio de las preposiciones españolas», *Thesaurus*, XXVI, pp. 234-279.

- VANDELOISE, C. (1986): *L'espace en français. Sémantique des prépositions spatiales*, Paris, Éditions du Seuil.
- VAN OOSTEN, J. (1977): «On defining prepositions». *Proceedings of the annual meeting of the Berkeley Linguistic Society*, 3, pp. 454-464.
- VANPARYS, J. (1984): «Source metaphors in English», *Journal of pragmatics*, 8, pp. 395-410.

Obres iteràries

- MARTORELL, J. (1490): *Tirant lo Blanc*, vol. I, Barcelona, Edicions 62 i La Caixa, 1988³.
- RODORÉDA, M. (1978): *Semblava de seda i altres contes*, Barcelona, Edicions 62.
- WAUGH, E. (1945): *Retorn a Brideshead: Memòries sagrades i profanes del capità Charles Ryder*, Barcelona, Proa, 1983.